

FÉMDETEKTOROSOK ÉS ÖNKÉNTESKEDÉS ERDÉLYBEN

SZILÁGYI ORSOLYA¹

Magyar Régészet 12. évf. (2023) 2. szám, pp. 46–49.

A fémdetektorosok és szerepük a régészeti kutatásokban egyike a romániai szakmai közösséget megosztó témáknak. Legyen szó akár az illegális kincskeresők ellen indított eljárásokról vagy szerencsés esetben sikeres együttműködésről kutatók és a fémkeresősök között, kevés olyan régész van, aki ne tudna legalább egy történetet felidézni. A jelen cikk egyfajta helyzetkép, amely az általános jogi szabályozás rövid bemutatása mellett pozitív és negatív példák segítségével, valamint a Maros Megyei Múzeum kutatásaival illusztrálja a legjellemzőbb eredményeket és problémákat.

Kik a fémkeresősök Erdélyben, és miért kezdtek bele ebbe az időtöltésbe? Egy 2022-es cikk alapján körülbelül 22 ezer regisztrált fémdetektor van Romániában (PRUNEAN 2022). Ez a szám kicsivel elmarad a legnagyobb témába vágó közösségi oldal tagjainak számától (DETECTIEMETAL, 22.958). Online lapoknak adott interjúkból pedig az is kiderült, hogy a fémkereséssel foglalkozók társadalmi háttere nagyon változatos (GANCIU 2018). Legtöbbször a mindennapi munka mellett, szabadidejükben és gyakran csoportosan járnak terepre. Vannak, akiket a történelem iránti érdeklődés csábít, másokat a helyismeret vagy a szabadban eltölthető idő ösztönzött ezirányú tevékenységre. Sokan arról nyilatkoznak, hogy a közhiedelemmel ellentétben nem a meggazdagodás reményében vágtak bele ebbe a hobbiába, és nem is ismernek olyanokat, akik mesés vagyonra tettek volna szert a fémkeresőzésnek köszönhetően.

Romániában viszonylag könnyen lehet hozzájutni a fémdetektorozáshoz szükséges engedélyhez; minősége kérvényezni kell a szakhatóság által engedélyezett kereskedőtől vásárolt detektorok rendőrségi regisztrációját. Tiszta erkölcsi bizonyítvány birtokában egy szimbolikus összeg befizetése után majdnem automatizmus, hogy egy 18. életévét betöltött román állampolgár detektorát regisztrálják. Több törvény is szabályozza ugyanakkor, hogy ezeket a műszereket hol és hogyan lehet használni, de a szakma szerint ezek nem elég szigorúak.

A 2000 októberében életbe lépett [törvény](#) (Law no. 182 of 25th of October 2000 regarding the protection of movable national heritage) a 90'-es évek vége óta egyre nagyobb problémát jelentő illegális fémkeresés jelenségét szándékozta orvosolni. Csakúgy, mint a környező országokban, a jogi hiástust kihasználva Romániában is számtalan esetben visszafordíthatatlan károk keletkeztek a régészeti lelőhelyekben a „kincskeresők” miatt. Nem lehet megbecsülni a számát vagy értékét mindazoknak a leleteknek, amelyek ilyen módon kerültek magánkézbe, adott esetben külföldre. Talán az egyik leghíresebb példa erre annak a több tucat dák aranykarpercnek és több ezer *koson* érmének az esete, amelyekhez illegális ásatások során jutottak hozzá fémdetektorosok 1999 és 2000 között. A tárgyakat a feketepiacon értékesítették, a román államnak pedig a mai napig csak nagyon kevés leletet sikerült visszaszereznie (GANCIU 2018, 441).

A törvény szerint magán- és jogi személyeknek tilos engedély nélkül fémdetektorral, illetőleg más eszközökkel kutatásokat vagy bármilyen olyan beavatkozást végezni, amely hatást gyakorolhat vagy károsíthatja a régészeti lelőhelyeket; a törvény tehát rögzíti, hogy – régészek kivételével – szigorúan tilos nyilvántartott régészeti lelőhelyeken fémdetektorokkal keresgélni, ilyen illegális tevékenységért börtönbüntetés jár (73. §). A váratlanul előkerült leletet 72 órán belül be kell jelenteni, illetve át kell adni a helyi hatóságoknak, a bejelentőt pedig pénzjuttalom illeti meg (48. §). A leletek az Örökségvédelmi Hivatalon keresztül múzeumi gyűjteménybe kerülnek. Értékes lelet esetén a megtaláló a becsült érték akár 30–45 százalékát is megkaphatja kárpótlásként. Romániában összesen 24158 nyilvántartott lelőhely van, ezekből 9292 található Erdélyben. Azonban az [online adatbázis](#) egyik legnagyobb hiányossága, hogy pontos elhelyezkedésük és kiterjedésük nincs bejelölve a mellékelt térképeken. Sok detektoros ezért – részben jogosan – veti fel azt a

¹ Maros Megyei Múzeum, szilorsi@rocketmail.com

1. kép. A dák öntőforma Sarmizegetusa Regiából
(forrás: Replica Hunedoara)

leletet, majd később a dévai Dák és Római Civilizáció Nemzeti Múzeumába vitte. Azonban nem sokkal később több kérdés is felmerült a felfedezés pontos körülményeiről: Brylinskei miért a fiával és annak barátaival ment eltakarítani az útra ráesett fát, és miért nem kérte inkább a lelőhelyen dolgozó biztonsági őrök segítségét (PETAN 2016)? Az idő elteltével az öntőforma megtalálásának időpontja és körülményei is változtak attól függően, hogy melyik felet kérdezték a sajtó munkatársai. Ráadásul többen is igényt tartottak a megtalálói jutalomra, az ügy bíróság elé is került (GUȚĂ 2020). A környéken később régészeti kutatásokat is folytattak, abban reménykedve, hogy valamilyen kontextushoz, esetleg egy műhelyhez lehet majd kötni a leletet, azonban nem került elő semmi, ami erre utalhatott volna. Ezért akaratlanul is felmerülhet, hogy maga az öntőforma nem is a Brylinskei által elmondott helyen került elő, hanem máshol, más körülmények között, és így próbálták kedvezőbb színben feltüntetni a történeteket. Az egyedi öntőforma, amelyet csaknem 114 ezer euróra becsültek, nyilvánvalóan bármely szerencsés megtalálónak vonzó lehetett, hiszen ilyen párját ritkító felfedezés esetén, mint amilyen a dák öntőforma is volt, ez az összeg tetemes lehet (ZIARE.COM 2020).

A leletek után járó jutalom kétélű eszköz. Egyrészt ösztönzően hathat a megtalálókra, hogy a régészeti leleteket beszolgáltatassák, másrészt arra motiválhatja a fémkeresősöket, hogy ismert lelőhelyeken is kutassanak nagyobb fogás reményében. A Román Nemzeti Múzeum igazgatója, Ernest Oberländer-Târnoveanu egy 2015-ös nyilatkozata szerint a múzeum addig összesen 17 ezer eurót költött a fém-detektorosok által talált leletek megváltására (SANDU 2015). Ugyanebben az interjúban azt is elmondta, hogy szerinte ez az összeg jóval kevesebb, mint amennyit a román állam eddig költött a külföldre került dák karperecek és *koson* érmék visszavásárlására. 2017-ben az igazgató kamarai tagságát fel is függesztették két évre, miután több szakmabeli nehezményezte a tisztázatlan eredetű leletek felvásárlását (MITU 2017).-

Az utóbbi évekből számos biztató kezdeményezést, esetet lehet említeni. Például 2013-ban egy havasalföldi fémkeresős egy csaknem 47 ezer érmes kincsleletet talált; a javarészt II. Murád által kibocsátott ezüstérmék ma a Román Nemzeti Múzeum gyűjteményét gazdagítják (2. kép). Példamutatónak vélt eljárásának köszönhetően a szerencsés megtaláló kitüntetésben és 9 ezer eurós jutalomban részesült a miniszterelnöki különalapból. Egyes régészek szerint a hasonló díjazások és szenzációhajhász tudósítások csak arra ösztönzik a fémkeresősöket, hogy még több régészeti leletet ragadjanak ki kontextusukból (SANDU 2015). Bizonyos esetekben az országos múzeumok több pénzt fordítanak ezeknek a tárgyaknak a felvásárlására, mint a szakavatott régé-

problémát, hogy keresgéléseik során nagyon könnyen belefuthatnak egy nyilvántartott lelőhelybe anélkül, hogy észrevennék.

Előfordul a találói jutalommal való visszaélés, mint annak a dák öntőformának az előkerülése során, amelyet Sarmizegetusa Regia környékén talált a régészeti park gondnoka (1. kép). A már-már hihetetlennek tűnő történet így szól: egy június esti vihar után Vladimir Brylinskei, a fia és annak barátai a lelőhely déli részénél folytattak állapotfelmérést. Egy, a vihar során kicsavarodott fa ráesett egy másikra, amely szintén gyökerestől kidőlt, és eltörölni kezdett egy utat. A gondnok ennek a második fának a gyökerei közül szedte ki a felbecsülhetetlen értékű

2. kép. 47 000 török érme (forrás: Decât o Revistă)

szek által vezetett terepi kutatásokra (GANCIU 2018, 444). Ez egy ördögi kör, hiszen a múzeumok azért is fizetik ki ezeket a hatalmas összegeket a megtalálóknak, hogy a kérdéses leletek ne a feketepiacon kössenek ki.

Szerencsére vannak pozitív példák arra is, hogy miképpen tudnak a detektorosok és a múzeumok együttműködni. A 2014-ben alakult ProDetectie Egyesület, amelynek tagjai fém-detektorozással foglalkoznak szabadidejükben, együttműködési szerződést írt alá a Konstancai Nemzeti Történelmi és Régészeti Múzeummal. A megállapodás célja többek között annak a lehetővé tétele volt, hogy a múzeum régészei még eredeti helyükről való kiemelésük előtt értesüljenek a leletek hollétéről, valamint a detektorosokat is időben tájékoztassák az új régészeti védelmi övezetéről. Ez a hivatalos együttműködés precedensértékű volt az országban, hiszen addig egy múzeum sem dolgozott együtt hasonló civil szervezettel. Mivel az egyesület működési elvei közé tartozik az is, hogy elvárja tagjaitól az érvényben lévő törvények betartását, sokkal nagyobb volt a valószínűsége annak, hogy a leletek nem egy már nyilvántartott lelőhelyről származnak.

A pozitív tapasztalatok sorát és a sikeres együttműködések példáit lehet idézni a Maros Megyei Múzeum tevékenysége kapcsán is. Több éve kutatták például a Maros Megyei Múzeum régészei a magyarországi Petőfi Irodalmi Múzeum, a Hadtörténelmi Múzeum, valamint az ELTE Régészettudományi Intézetének munkatársaival és fémkeresősök bevonásával az 1849-es fehéregyházi csatateret. A kutatómunkának köszönhetően sikerült beazonosítani a magyar és az osztrák-orosz seregek állásait (PIM 2019). Az eredményekről a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban készült kiállítás 2019-ben.

A Maros Megyei Múzeummal több alkalommal is együttműködő fém-detektoros, Pop Iuliu Cristinel még 2010-ben talált egy csaknem 28 grammos, féldrágakő-berakásos római aranygyűrűt, amelyet a törvényben előírt idő alatt be is szolgáltatott. Ez nem az egyetlen alkalom, amikor Pop leleteket szolgáltatott be a múzeumnak. A fémkeresőzés során előkerült tárgyakat igyekszik szakszerűen dokumentálni, mielőtt azokat kimozdítaná eredeti helyükről. Terepi megfigyeléseinek köszönhetően sikerült is beazonosítani egy

3. kép. A Maros Megyei Múzeum munkatársai dokumentálják az előkerült lándzsahegyet (forrás: Maros Megyei Múzeum)

római őrtornyot Felsőrépán, amely a daciai *limes* részeként nevezésre került az UNESCO világörökségi listájára.

Tavaly októberben szintén egy sikertörténet részese volt a múzeum. Egy fém-detektoros *in situ* megőrizte az általa talált bronz lándzsahegyet, és értesítette a múzeum munkatársait, hogy aztán ők szakszerűen feltárhassák és dokumentálják azt (3. kép). Ilyen példákat más múzeumok esetében is idézhetünk a közelmúltból. Ugyancsak tavaly a gyulafehérvári Nemzeti Egyesülés Múzeum két különböző esetben is sikeresen közreműködött fémkeresősökkel. A detektorosok mindkét esetben a múzeumhoz fordultak, amikor pár darab római kori érme előkerülése után műszereik egy sokkal nagyobb koncentrációt jeleztek, és ennek köszönhetően a régészek maguk emelhették ki a két kincsleletet a földből (PANU 2022). A sajtónak adott interjújuk során a múzeum munkatársai nem győzték hangsúlyozni, hogy jelen eset milyen fontos precedensnek számít a múzeum és a detektorosok közötti együttműködésben, hiszen az esetek többségében az intézmények már csak az eredeti helyükről kiemelt leleteket kapják meg. Fontos azt is megemlíteni, hogy a hírekben legtöbbször csak a lelet felfedezésének anyagi vonzatára és értékére („kincs”) esik a hangsúly, nem pedig arra, hogy a szerencsés megta-

láló többet is tett-e annak érdekében, hogy a lelet tudományos értéke is megmaradjon. Ez is az oka annak, hogy valóban kevés azon detektorosok száma, akik tényleg helyesen járnak el; ehhez az is hozzájárul, hogy jelenleg egy romániai múzeumban sincs olyan program, amely megcélozná integrálásukat.

A több ezer erdélyi lelőhely helyszíni, őrző-védő szolgálattal való felügyelete csak nagyon kevés esetben megoldott. Ez korántsem meglepő, hiszen egyesek kiterjedése több hektárnyi, gyakran pedig viszonylag elszigetelt, nehezen megközelíthető helyeken található. Ám ha a kérdéses lelőhely lakott terület közelében található, akkor sem biztos, hogy a helyiek fellépnének annak a védelmében, ha esetleg illegális fémkereséssel állnak szemben; esetleg pont ők azok, akik azt gyakorolják. Ennek legfőképpen az az oka, hogy a helyi lakosok csak nagyon kevés esetben érznek bármilyen kötődést régészeti örökségükhöz: helyben csak kevés esetben vannak információs táblák elhelyezve, és a területileg felelős múzeumok sem mindig tudják kellőképpen tájékoztatni őket a régészeti örökség védelmének fontosságáról.

Sem Erdélyben, sem Romániában nincs olyan széleskörű tevékenységet folytató egyesület, amelynek küldetése a fém-detektorosok és a múzeumok közötti kapcsolat kiépítése és ápolása lenne, még ha vannak is ilyen eseti kezdeményezések. Az itt röviden bemutatott negatív példák miatt pedig a felek közti viszonyra a nagymértékű bizalmatlanság jellemző. Ezen mindenképpen változtatni kellene, hiszen külföldön már sok esetben folytattak sikeresen nagyméretű kutatásokat a téma iránt érdeklődő önkéntesek segítségével. A magyarországi Közösségi Régészeti Egyesülethez hasonló szervezetek módszerei példaként szolgálhatnak arra, hogy miképpen lehet sikeresen bevonni az érdeklődő önkénteseket a romániai régészeti kutatásokba.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

[DetectieMetal - Comunitatea Arheologilor Amatori din Romania](#). Letöltés: 2023.02.08.

Ganciu, I. (2018). Heritage for Sale! The Role of Museums in Promoting Metal Detecting and Looting in Romania. *Heritage* 2018, 1, 441.

Guță, D. (2020). [Adevărul despre matrița antică de bronz din Sarmizegetusa](#). Cum a fost descoperit artefactul unic în lume. *Adevărul*. Letöltés: 2023.2.8.

Mitu, R. (2017). [Directorul MNIR, Ernest Oberländer-Târnoveanu, suspendat din Registrul Arheologilor din România](#). *DCNews*. Letöltés: 2023.2.8.

Panu, C. (2022). [Colaborare rară între detectoriști și arheologi în Alba: Două tezaure care pot valora peste 100.000 de euro, descoperite](#). *Alba 24*. Letöltés: 2023.2.8.

Peșan, A. (2016). [Când a fost descoperită, în realitate, matrița de la Sarmizegetusa Regia?](#) *Dacica*. Letöltés: 2023.2.8.

PIM (2019) [„Ki mondaná, hogy e hely csatatér?” Régészeti kutatások a segesvári harctéren](#). Petőfi Irodalmi Múzeum. Letöltés: 2023.2.8.

Prunean, A. (2022). [Tot mai mulți români înregistrează detectoare de metale la Poliție. Ce sunt «detectoriștii» și ce comori dezgroapă pasiunea lor](#). *Observator*. Letöltés: 2023.2.8.

Sandu, O. (2015). [Comoara lui Iulian](#). *Decât o revistă*. Letöltés: 2023.2.8.

Ziare.com (2020). [Sentinta finala in procesul tinerei care a cerut o recompensa uriasa pentru descoperirea matriței de bronz din Sarmizegetusa Regia](#). *Ziare.com* Letöltés: 2023.2.8.